

ERDÉLY VÉDELME 1916-BAN

A román haderő és tervezett alkalmazása Magyarország ellen

Augusztus 15-én kiadott román mozgósítási rendelet az „Ipoteza Z” („Z hipotézis”) közelebbi célja általános támadás Erdély „felszabadítására”, majd további célja, előrenyomulás Budapest irányába. 1916. augusztus végén a Román Királyi Hadsereg 833 601 főt mozgósított, közöttük 19 843 fő tisztet.

A haderőt így 80-20% arányban osztották meg az erdélyi és a dunai-dobrudzsai frontok között, így a román haderő mintegy háromnegyedét tervezték ütközetbe vetni Magyarország ellen.¹

A román gyalogoshadosztályok átlagosan 20 zászlóaljából, egy-két lovasszázadból és 12 ütegből álltak. A román lovasság² lóállományát a mezőgazdaságból bevonultatott mintegy 281 000 lóval töltötték fel. Az első vonalbeli lovasság (11 roșiori ezred) jól képzett, ám nagyon gyengén felszerelt volt. Fegyverzetük döntően a lándzsa és a kard volt, karabélyt csak elvértve rendszeresítettek. Ezzel ellentétben a második vonalba tartozó 9 călărăși ezrednél a löfegyver része volt az alapfelszerelésnek.

Harci tapasztalattal csak az első tíz (1–10.) gyalogoshadosztály rendelkezett, akik részt vettek a Balkán háborúban. Az 1914 után felállított tizenkét (11–23.) gyalogoshadosztály mind kiképzettség, mind fegyverzet tekintetében messze elmaradt az előzőektől.

Mivel a haderő anyagiak hiányában csak nagyon keveset gyakorlatozott, a vezérkari tisztek csak kevés praktikus ismeretet tudtak elsajátítani. Ezt nem tudta ellensúlyozni a csapattisztek, altisztek megfelelőnek mondható szakmai tudása. A román hadiipar nagyon fejletlen volt, minden jelentős hadfelszerelést importálniuk kellett, még hozzá az egyetlen szövetséges szomszédjuktól, Oroszországtól.

A hadsereg belső tagozása nagyban megfelelt az összes többi államok katonai rendszerének. A hadsereg két vonalból állt: az elő vonal a működő hadsereg, melyet a ténylegesen szolgálók és a tartalékosok alkottak; a második vonal a milícia, vagyis a népfelkelés, amely idősebb hadkötelesekből állt. Ez a tagozás azonban csak papíron létezett, mert a román katonai vezetés a fenti tagozást nem tartotta be, hanem már a háború legelején a két vonalat összekeverte. A tüzérség viszonylag fejlett volt, kivéve a nehéztüzérséget, melynél még a lőszerellátással is akadtak problémák.

¹ *Gagy* 1925. 132. o.

² A román hadsereg hagyományai között ugyanolyan erősen él a „roșiori” (első vonalbeli lovasság) és a „călărăși” (tartalékos lovasság) fogalma, mint nálunk a huszároké. A román lovasságot a teljes állami függetlenség elnyerése után fejlesztették nagy létszámú csapatnemmé. Korábban Moldva és Havasalföld fejedelemségek hadseregeiben is szolgáltak lovasezredek. A lovasság jelentős szerepet játszott a felszabadító háborúk és a Balkán-háborúk ütközeteiben. Az első világháború után újjászervezett román királyi hadsereg kötelékében még nagyszámú lovas alakulat vett részt.

A román haditerv, vagyis az „Ipoteza Z” szerint a négy román hadseregből három indult támadásra Magyarország ellen.

Moldva északi területén, a Keleti-Kárpátok hágói (Tölgyesi-, Gyimesi-, Békás-, Ojtozi-szoros) előtt tartózkodott Constantin Prezan tábornok három gyaloghadosztályból és egy lovas hadosztályból álló 4. hadserege. A tervek szerint az orosz haderő déli szárnyán harcoló cári hadseregekkel kellett együttműködnie.

A Bodzai-, Tömösi-, Töröcsvári-szorosok előtt állt támadásra készen Grainiceanu tábornok 2. hadserege, mely négy gyalogoshadosztályt (3., 4., 5., 6.) és négy lovasdandárt számlált. Culcer tábornok 1. hadserege (6 gyaloghadosztály és 4 lovasdandár) a Déli-Kárpátok előtt készült a támadásra Nagyszeben és Fogaras közvetlen irányban, a Vöröstorony-, és a Szurdok-szorosokon keresztül, egy hadosztálya (1. hadosztály) Orsovával szemben, Turnu-Severin környékén készült átlépni a határt. Általános tartalékként Bukarestnél mindössze a 10. és a 13. gyaloghadosztály állt készenlétbe. Az Al-Duna mentén a 20. gyaloghadosztály, Olténiában, Bukaresttől délre további két (16., 18.) gyaloghadosztály és 44. gyalogdandár készült a Bulgária elleni védekező hadműveletre. Mindezen túl az Avresescu tábornok vezette 3. hadsereget (9., 17. és a 19. román gyalogoshadosztály) Dobrudzsában helyezték el, az esetleges német-bolgár fellépés elleni védekezés céljából.³

Az Osztrák–Magyar Monarchia ellenintézkedései

Várható román támadással szemben az Osztrák–Magyar Monarchia katonai vezetése ennél lényegesen szerényebb erőket tudott felsorakoztatni. A nyilvánvalóan várható román támadással szemben az osztrák–magyar haderő vezetése megkezdte a védelmi előkészületeket.

Az osztrák–magyar hadsereg főparancsnokság 1916 nyarától biztos volt a román támadásban, amit augusztus közepére várt. Ennek ellenére – az olasz és orosz arcvonalon folyó antant-támadások miatt – nem tudott megfelelő csapatokat Erdély védelmére összpontosítani. Július 15-én Erdély védelmének előkészítésével megbízták Pflanzer-Baltin vezéredest az orosz arcvonal déli szárnyán küzdő 7. osztrák–magyar hadsereg parancsnokát. Az erdélyi póttesteken kívül az Erdélybe vezényelt három honvéd hadosztályt a nagy veszteségeik miatt az orosz arcvonalból vonták ki. Így a 2500 főt számláló 51. honvéd gyaloghadosztályt, a 3000 főből álló 61. gyaloghadosztályt és a 11. honvéd lovashadosztályt, amely hadilétszáma egynegyedével rendelkezett. Ezeken felül még két népfelkelő és 23 menetzászlóalj indult Erdélybe. A korábbi elképzelésekkel szemben – mely szerint a Maros vonalára vonulnak vissza és ott várják be az erősítéseket – az a döntés született, hogy a határon kell várni a támadást.

Augusztus 14-én Kolozsváron megszervezték az 1. hadsereg parancsnokságot, melynek vezetésére Arz Artúr tábornokot nevezték ki, aki ironikusan hadsereg nélküli tábornoknak minősítette magát.

Az 1. hadsereg a várhatóan támadó román erőkkel szemben aránytalanul csekély erőket tudott szembeállítani. Az 1. hadsereg alárendeltségébe tartozó magasabb egységek számára kijelölték az általuk védendő határszakaszokat.

³ *Julier* 1933. 191. o.

Az orsovai szakaszt a Fiebich alezredes vezette dandárnak (három és fél gyalogzászlóalj, egy hadtápszászlóalj, négy üteg) kellett biztosítani. A várhatóan nagyobb ellenséges erők támadásának kitett hátszegi védelmi szakaszon Berger ezredes 144. népfelkelő gyalogos dandára állt (egy gyalog-, két hadtáp-, három bányász zászlóalj,⁴ fél lovasszázad, egy tábori-ágyús üteggel, ami mindössze két ágyúval rendelkezett). A szintén jelentős nyomásnak kitett, Nagyszében előtti nagytalmácsi szakasz védelmére a Barwik ezredes vezette, 8 zászlóaljból és két lovasszázadból álló 143. dandár, a brassói szakasz védelmére a 71., a gyergyószentmiklósi szakasz védelmére a 61. hadosztály készült. A viszonylag még jelentősebb erőt képező 51. hadosztály beérkezése folyamatban volt.

Összességében, az 1. Osztrák–Magyar Hadsereg rendelkezésére a támadás pillanatában három gyenge gyaloghadosztály és három népfelkelő gyalogdandár állt (60 zászlóalj, 30-35 000 puská), melyek nem voltak teljes hadiállományra feltöltve. Mindössze 20 üteggel kellett volna a rendkívül hosszú védelmi szakaszon a tűzérési feladatokat ellátni. Így a támadásra készülő román csapatok 7-8-szoros túlerővel rendelkeztek.

A román támadás napján Arz tábornok mindössze 51 zászlóalja (33 900 fő) 9 lovasszázada és 19 ütegbe osztott 76 lövege volt. De ez sem volt mind harcra alkalmas. A 11. tábori zászlóalj felelt meg csak a követelményeknek. A 10 menetzászlóalj csak a veszteségek pótlására volt alkalmas, géppuskájuk sem volt. A 13. népfelkelő zászlóalj idősebb korosztályokból 40-50 éves emberekből állt, géppuskával szintén nem rendelkeztek. A 11,5 hadtápszászlóalj pedig nem is harcra szerveződött, arra ki sem voltak képezve, fegyverzetük is elavult, zömmel régi mexikói és orosz puskák voltak.

A román támadás eredménye

Arz tábornok csapatai azt a feladatot kapták, hogy a lehetőségek függvényében késleltessék a román előnyomulást, minél kisebb veszteség árán. A csapatok harci erejét a későbbi ellentámadásra kellett tartogatni. Ezt a feladatot sikeresen teljesítették is. A túlerő elől, az átkarolások kivédésére fokozatosan harcolva vonultak vissza. A románok, mivel nem tudták felderíteni, hogy mekkora erő áll velük szemben, és hogy a velük közvetlen harcérintkezésben lévő osztrák–magyar csapatok mögött nem állnak-e nagyobb tartalékok, az egész arcvonalon nagyon óvatosan és lassan nyomultak előre. Három hét alatt mindössze 60 km-t jutottak előre az északi és 100 km-t a déli szárnyon.

Közben délen Mackensen „Duna-hadserege” rajtaütéssel elfoglalta Tutrakan román erődöt, a 3. bolgár hadsereg pedig benyomult Dobrudzsába. Szeptember 10-én a szaloniki antant haderő kezdett támadást, hogy megakadályozza a macedóniai arcvonalról a német és bolgár csapatok Romániába szállítását. Erre az arcvonalra egy újabb német hadosztályt szállítottak.

A Mackensen parancsnoksága alatt álló Duna-hadsereget megerősítették és Bukarest elleni támadásra csoportosították. Az eddig Erdélyben védekező csapatokat, mint az 1. osztrák–magyar hadsereget a Maros mentén, Marosvásárhely környékén összpontosították, attól délkeletre pedig a német és osztrák–magyar egységekből álló 9. német hadsereget vonultatták fel Falkenhayn tábornok parancsnoksága alatt.

⁴ Az ún. bányász-zászlóaljak állományát a román támadás hírére a Petrozsény környéki bányák munkásai-ból állították össze. A műszak befejezése után sorozták be őket, rövid, sebtében megtörtént kiképzést követően.

A Bukarestet délről fenyegető támadás a román hadvezetést arra kényszerítette, hogy leállítsa az erdélyi támadást és erőinek egy részét délre csoportosítsa. Ez a körülmény jelentősen megkönnyítette a támadáshoz felsorakozott 1. osztrák–magyar és 9. német hadsereg helyzetét.

Szeptember 26-án a 9. német hadsereg megkezdte az ellentámadást az 1. román hadsereg nagyszebeni csoportosítása ellen. A 9. német hadsereg állományába volt beosztva az 51. honvéd gyaloghadosztály (300., 301., 302., és 305. honvéd gyalogezred). Szeptember 22-től két német (187. és 76.) hadosztály között vonult fel, hogy kétoldalról átkarolják a Nagyszebentől délre álló román hadtestet. A két német hadosztály hajtotta végre az átkarolást, míg az 51. honvéd hadosztály arcból rohamozott. A győztes „nagyszebeni csatában” a hadosztály 1375 fős veszteséggel eredményesen teljesítette feladatát, majd végig a hadjárat alatt kiemelkedő teljesítményt nyújtott.⁵

A 9. német hadsereg, miután az 1. román hadsereget megfutamította, a 2. román hadsereget is kiszorította Erdélyből. A 4. román hadsereget az 1. osztrák–magyar hadsereg kényszerítette visszavonulásra. A román hadseregek minden arcvonalon nehéz helyzetbe kerültek és saját erőikkel már nem voltak képesek a rendezett visszavonulásra sem.

A dobrudzsai arcvonalon megjelentek az orosz Délnyugati Front csapatai, így az itt harcoló román alakulatok Bruszilov tábornok parancsnoksága alá kerültek. Az Erdélyből visszaözönlő román erőket csak francia segítséggel sikerült újjászervezni.

Novemberben Erdély felől a 9. német hadsereg, a Duna irányából Mackensen hadserege nyomult előre a Román-alföldön. December 6-án elfoglalták Bukarestet és Ploieștit, és az év végére Románia túlnyomó része német fennhatóság alá került. Mindössze a Szeret–Duna vonalon tudták – valójában orosz erők – stabilizálni az arcvonalat.

A román részvétellel az antant helyzete nem vált könnyebbé. Az orosz arcvonalon pedig kifejezetten előnytelen helyzetet teremtett, hiszen a Bruszilov offenzíva végére alaposan kimerült orosz hadseregeknek most már egy sokkal hosszabb arcvonalon kellett helytállniuk.

A visszavonulás alatt a román hadseregnek mintegy a fele elveszett. Az olajkutakat a visszavonuló román csapatok felrobbantották ugyan, de a román gazdaságot rövidesen helyreállították, és a német hadsereg ellátó bázisává vált a térségben, ugyanis a megszállt Románia német katonai igazgatás alá került.⁶

A románok kiszorítása után Erdélyben a harcok nem értek véget. A keleti határok megszállása és biztosítása meglehetősen nehéz feladat volt. A románok utóvédharcai, majd az orosz csapatok segítségével végrehajtott ellentámadásai megnehezítették csapataink helyzetét, amit a terep és az időjárás tovább nehezített. Az átlag 1000 méternél magasabb hegyek szűk völgyekkel, meredek hegyoldalakkal, sokszor őserdő jelleget öltő rengetegekkel, a vasút, út és emberi települések hiányaival, a hideg esős őszi idő és a korán beköszönött zord tél nagyon megnehezítette a csapatok mozgását és vezetését.

⁵ *Pilisi* 2005. 147–148. o.

⁶ *Nagy* 1924. 129. o.

A rendelkezésre álló csapatok sem minden esetben voltak alkalmasak az ilyen körülmények közötti harcra. Az orosz, vagy az olasz hadszíntérről ideszállított csapatok rendszerint leharcolt, kimerült állapotban voltak, és a hegyi harcra nem rendelkeztek megfelelő felszereléssel. Mivel nem volt elegendő erő, az alakulatok a szokásosnál lényegesen nagyobb arcvonalszakaszt kaptak, amit meg kellett védeniük.

Orosz tehermentesítő támadások a Kárpátokban

A határ menti harcok az oroszok részéről 1916 novemberében egyre hevesebbek lettek. A románok visszavonulásának időszakában így kívánták tehermentesíteni a román haderőt.⁷ Jelentősen megerősítették a 8. és 9. orosz hadseregeket, az utóbbi a balszárnyát is meghosszabbította a déli irányban. November 28-án indult meg az általános támadás az oroszok részéről arcvonalunk ellen a Tatár-hágótól az Ojtozi-szorosig. Különösen Jakobénynél és az Úz-völgyében volt erős a nyomás.

A Tölgyesi-szoros körül és az Úz-völgyében a 37. pozsonyi illetve a 39. kassai és a 61. honvéd hadosztály harcolt. A harc váltakozó szerencsével folyt. Volt olyan arcvonal szakasz, amit többször veszítettek el és foglaltak vissza rohammal. Így a legendássá vált Magyarós-hegy – az Úz- és a Csobányos-völgy között többször cserélt gazdát. Délen az Ojtozi-szoros körül a románok északi hadserege kísérelt meg többször ellentámadást, amit viszont a 71. hadosztály és a 82. székely gyalogezred (Székelyudvarhely) védett ki sikeresen.

A harcok az arcvonal északi szárnyán voltak a legsúlyosabbak, ahol a 8. orosz hadsereg a Tatár-hágó környékén akart mindenáron eredményt elérni. Ha áttörnek, a Beszterce-völgyén át viszonylag könnyen jutnak az ország belsejébe.

BIBLIOGRÁFIA

<i>Gagy</i> 1925.	<i>Gagy Jenő</i> : Az 1916-i oláh támadás előzményei. <i>Hadtörténelmi Közlemények</i> , 26. (1925) 132–149. o.
<i>Julier</i> 1933.	<i>Julier Ferenc</i> : A világháború magyar szemmel. Budapest, 1933.
Magyarország hadtörténete II.	Magyarország hadtörténete. II. k. Budapest 1985.
A cs. kir. 82. székely gyalogezred	A cs. és kir. 82. székely gyalogezred története 1931. május. Budapest, [é. n.]
<i>Pilisi</i> 2005.	<i>Pilisi Lajos</i> : A megrohant és felszabadított Erdély. Budapest, 2005.
<i>Nagy</i> 1924.	<i>Nagy Vilmos</i> : A Románia elleni hadjárat. 1. k. 1916–1917. Budapest, 1924.

⁷ *Julier* 1933. 193–194. o.

József János Szabó

THE DEFENCE OF TRANSYLVANIA IN 1916

Abstract

Almost three fourth of the Romanian Army was planned to engage in fighting with Hungary in autumn 1916. The troops were supposed to reach the line of the Mures in a few days and then to arrive at the Great Hungarian Plain from two directions. The offensive, however, moved forward at a snail's pace, the Romanian troops could not exploit their greater numbers. The hurriedly concentrated troops of the Austro–Hungarian Monarchy, supported by German units, stopped the Romanian offensive successfully, then pushed the enemy out from Hungary in a short time. Romania lost 150,000 prisoners and more than 100,000 dead in the campaign in 1916. The government fled to Moldova where the army was reorganised with the help of the French military mission. As a result of the Romanian attack's failure the Russian armies, sorely exhausted by the end of the Brusilov Offensive, had to carry on fighting along a much longer front line.

József János Szabó

DIE VERTEIDIGUNG SIEBENBÜRGENS IM JAHR 1916

Resümee

Im Herbst 1916 war geplant, etwa Dreiviertel der rumänischen Streitkraft im Kampf gegen Ungarn einzusetzen, wobei die Soldaten innerhalb weniger Tage die Linie des Mureş (Mieresch) hätten erreichen müssen, um danach aus zwei Richtungen in die Große Ungarische Tiefebene zu gelangen. Die Offensive kam jedoch nur im Schneckentempo voran, und die rumänischen Truppen konnten die Überzahl nicht ausnutzen. Die Donaumonarchie konnte die rumänische Offensive mit Hilfe der im Eiltempo zusammengestellten Truppen und den ihnen zu Hilfe eilenden deutschen Truppenkörpern erfolgreich aufhalten und innerhalb kurzer Zeit vom Gebiet Ungarns verdrängen. Im Feldzug des Jahres 1916 hatte Rumänien einhundertfünfzig Tausend Kriegsgefangene und mehr als einhunderttausend Tote zu beklagen. Die Regierung floh in die Moldau, wo die Armee mit Hilfe der französischen Militärmission neu organisiert wurde. Infolge der erfolglosen rumänischen Teilnahme waren die russischen Armeen am Ende der Brussilow-Offensive bereits ziemlich erschöpft und mussten nunmehr auf einer viel längeren Frontlinie ihren Mann stehen.

József János Szabó

LA DÉFENSE DE LA TRANSYLVANIE EN 1916

Résumé

En automne 1916, les trois-quarts des forces roumaines devaient être déployées contre la Hongrie. Elles auraient dû arriver à la ligne de Maros en quelques jours avant d'atteindre la Grande Plaine hongroise de deux directions différentes. Néanmoins, l'offensive a avancé à la vitesse d'un escargot, les troupes roumaines n'ont pas été capables de profiter de leur supériorité en nombre. Les troupes austro-hongroises rassemblées à la va-vite et les corps d'armée allemands venant à leur rescousse ont réussi à stopper l'offensive roumaine avant de les chasser du territoire de la Hongrie. Dans la campagne de 1916, la Roumanie a perdu 150 000 prisonniers et plus de 100 000 morts. Le gouvernement s'est réfugié en Moldavie où l'armée a été réorganisée à l'aide d'une mission militaire française. En raison de l'échec de la participation roumaine, les armées russes, pourtant épuisées à la fin de l'offensive Broussilov, ont dû désormais tenir une ligne de front beaucoup plus longue.

Йожеф Янош Сабо

ЗАЩИТА ТРАНСИЛЬВАНИИ В 1916 ГОДУ

Резюме

Осенью 1916-ого года планировалось ввести в бой против Венгрии около трёх четвертей румынских военных сил, которые в течение нескольких дней должны были бы подступить к линии Муреша, для того чтобы затем попасть с двух сторон на равнину Альфелд (низменность). Однако наступление шло слишком медленно (черепашим шагом), румынские войска не смогли воспользоваться численным превосходством. Австро-Венгерская Монархия со своими спешно собранными войсками и с пришедшим на их помощь немецкими военными корпусами успешно остановила румынское наступление и в течение короткого времени вытеснили их с земли Венгрии. В военном походе в 1916-ом году Румыния потеряла полтора сотни тысяч военнопленных и более чем сто тысяч погибших. Правительство сбежало в Молдавию, где армия была реорганизована с помощью французской военной миссии. Из-за неудачного румынского участия к концу Брусиловского наступления основательно были обессилены российская армия, которая должна была устоять на гораздо более длинной линии фронта.